

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КЛАСИЧЕСКАТА МУЗИКА
ПРИ КОНЦЕРТНИЯ СЕАНС И НЯКОИ ТЕМАТИЧНИ ПРЕПРАТКИ КЪМ
СУГЕСТОПЕДИЧНИЯ УЧЕБНИК "THE RETURN"

СОНЯ МИНЕВА

Сър Едуард Джон Пойнтър, „Мечта“

*Музиката е морален закон. Тя дава душа на вселената,
криле на ума, полет на въображението,
и чар и радост на живота.*
Платон

Сугестопедия е обучителен метод, който, както я определя нейният създател професор доктор Георги Лозанов, произлиза от комуникативната десугестивно -сугестивна психотерапия. Изкуството като комуникация има способността да достига до личността безопасно и да удовлетворява естетически, интелектуални и емоционални потребности. Затова обединението

на науката сугестология и изкуството намират своя логичен израз в сугестопедията.

Терминът сугестология е свързан с термина сугестия, който произлиза от латинската дума suggestio или внушение. Затова може да се каже, че сугестологията е наука за внушението. Има различни възможности за тълкуване на термина внушение, но би било най-правилно да се обърнем към думите на доктор Лозанов.

„Има много определения на термина „внушение“. Според нас, внушението е комуникативен фактор, който се изразява в „предлагане“ на личността да избира, едновременно разсъдъчно и интуитивно, според своята структура и диспозиция, измежду широк спектър от комплексни стимули, които сложно се асоциират, съгъстват, кодират, символизируют и усилват. Изборът става поради външната оркестрация на символите, в съответствие с психофизиологичните закономерности на личността. Стимулите постъпват отвън или възникват в личността не само в тесните рамки на съзнанието, но едновременно и в по-голяма степен, и в различните нива на парасъзнанието. Организираното, психологически оркестрирано и хармонизирано с личността оползотворяване на съзнавано-парасъзнаваните стимули всъщност е внушението в най-ярката и положителна форма. То може да разкрие всестранните резерви на личността, включително и да стимулира нейните креативни

*сили. Нагледно можем да си представим
внушението, ако се обърнем към изкуството. „*

Лозанов, Г. Сугестопедия – десугестивно
обучение

По време на сугестопедичния учебен процес
внушението се постига чрез различни средства,
които въздействат не изолирано, а в синхрон.

Авторитет

Силата на авторитета е сугестивно средство,
което преодолява антисугестивните бариери и
повишава възприемчивостта. Затова от особено
значение е престижът на преподавателя,
престижът на метода, престижът на учебното
заведение. В това отношение класическото
изкуство оказва мощна подкрепа на
сугестопедичния учебен процес. Музикалните
произведения на изтъкнати композитори,
картините в сугестопедичните зали и в
сугестопедичните учебници, литературните
произведения на бележити творци подпомагат
да се пресъздаде атмосферата характерна за
културата, в която се говори изучавания език, но
също така имат и продължително естетическо и
интелектуално въздействие.

Инфантилизация

Инфантилизацията в обучението е явление,
свързано с авторитета. Тя е свързана с
повишено доверие в преподавателя и
преподавания материал, което помага с лекота
да се преодоляват съпротиви, повишава
възприемчивостта и води до трайно
запаметяване. Красноречив пример са детските
приказки и песнички, които изникват с лекота в
съзнанието и можем да ги възпроизведем след
много години.

Двуплановост

Двуплановост или дори многоплановост в
поведението на преподавателя е необходимо

условие за работата на преподавателя
сугестопед. Тя също е свързана с авторитета на
преподавателя и е необходимо условие за
разкриване на резерви. В тази връзка
многоплановостта в музиката е прекрасен
пример за силното влияние на този фактор.
Мелодиите, изпълнявани от соловия инструмент
и от оркестъра, се преплитат, контрастират или
звучат в синхрон за да постигнат мощно
музикално въздействие.

Интонации

Интонацията е свързана с многоплановостта на
поведението. Точно както в музиката,
интонацията при четене и при говорене има
силно въздействие върху личността и може да
допринесе изключително много за повишаване
на внушаемостта. Влиянието, което оказва
взаимодействието между говорните и
музикалните интонации на всички равнища,
довежда и до въвеждането на концертния сеанс
при поднасяне на новото учебно съдържание.
Синтезът между слово и музикални форми е
специфичен вид изкуство. Д-р Гатева цитира
Метастазео, според когото произходът на
поезията е свързан с естествения стремеж на
хората към имитиране и пеене. По тази причина
концертният сеанс заема толкова важно място в
сугестопедичния учебен процес.

Ритъм

Доктор Лозанов пише за ритъма, че е основен
биологически принцип. (Сугестология, 1971 г.)
Той отразява ритъма в природата - ритмичната
смяна между деня и нощта или между сезоните.
Ритъмът е свойствен за човека - ние дишаме
ритмично, сърцето ни бие ритмично, ние ходим
и бягаме ритмично. Ритъмът е основно изразно
средство и в музиката. Това е особено видно в
структурата на класическите инструментални
концерти или симфонии. Ритъмът, както и
интонациите, също е свързан с

многоплановостта.

Концентративна психорелаксация

Това е най-важният момент в сугестопедията. Това състояние е предпоставка да се разкрият резервите на личността, като се преодоляват обществено-сугестивните бариери и се създава отношение на доверие. Само в такава атмосфера е възможно да се подаде огромно количество учебен материал като се спазва принципът „не вреди“ и могат да се очакват резултати в пъти по-високи от стандартното обучение.

Всички тези фактори на внушението се отнасят както до човешката комуникация така и до въздействието на изкуството върху личността. Затова напълно естествено изкуството става неделима част от сугестопедичното обучение – обучение, което използва безопасното внушение за постигането на високи резултати.

Историята на изкуството, и в частност на музиката, е история на човечеството. Музиката еволюира паралелно с еволюцията на човечеството. Напредъкът в технологично отношение повлиява на музикалните инструменти, а духовните търсения се отразяват в музикалната форма, интонации и изразни средства. Музиката едновременно изразява музикалните и духовни търсения на нейния създател, но слушащият я възприема според своето светоусещане. Така музиката може да се разглежда като комуникативен процес. В този процес участва поне две цялостни личности със своите емоционални преживявания, интелектуални и паметови способности.

Тъй като в този комуникативен процес участват изключително лични фактори, въздействието на музикалното произведение не може се

абсолютизира, т.е. въздействието зависи от специфични особености на личността. Но това, което е общо, е сугестивното взаимодействие. Удовлетворена е естетическата наслада, изпитва се приятно чувство и душевно израстване. Именно този сугестивен процес е важен от гледна точка на десугестивната педагогика.

Разбира се в обучението не се разчита на изолираното въздействие на изкуството. От изключително значение е емоционалният фон, периферните перцепции, престижът на преподавателя. Затова е необходимо изкуството да бъде вплетено в учебния процес. Свое неоспоримо място класическата музика заема при изпълнението на концертния сеанс. За концертния сеанс доктор Лозанов пише:

„Изкуството трябва да блика естествено в хода на учебния процес. Концертният сеанс например не трябва да се разбира само като отдиш и разнообразие. Той също е учебен момент, при който се използва музика. Подаваният в това време текст трябва да се слее в духа на музиката като особен вид дидактичен рецитал.“

Лозанов, Г. Същност, история и експериментални перспективи на сугестопедичната система при обучение по чужди езици

Музикалната програма за концертните сеанси е подбрана от д-р. Гатева. Съставянето на музикалната програма започва през 1971 г. Ефектът на музикалните произведения е експериментално изследван с електроенцефалограф в лабораториите на Института по Сугестология, но също така е изпитан и доказан практически в чуждоезиковите курсове и по време на експерименталното обучение в училища.

Проведени са експерименти с над 100 цялостни произведения от различни жанрове от предкласическа, класическа, романтична и съвременна музика, фолклорна, джазова и естрадна музика от над 30 композитори. Ефективността на експериментите е доказана с многобройни тестове за това доколко успешно е усвоен преподавания материал, чрез анализ на данните от интервюта и анкетни карти.

Първи опити с концертния сеанс се правят с ученици в 10 клас в обучението по различни предмети, а по-късно и в обучението в начален курс на експерименталното 122 училище, както и в чуждоезиковите курсове в института по Сугестология.

Опитите включват въвеждането на операта и музикълите в учебния процес, През 1972 г. се подава таблицата за умножение и деление във вторите класове на 122 училище чрез музикален сеанс на фона на „Детска симфония“ от Й. Хайдн и художествено оформени табла с фонови картини. Резултатите от усвояване на табличното умножение и деление са много добри.

По текст и музика на д-р Гатева се създават редица сугестопедични представления за деца. Песенно-балетният спектакъл „Денят“ е предназначен за децата от първи клас, който включва 12 песни. Всяка песен въвежда знания по темата на песента като понятия за време, космос, безкрайност, темите за дневния режим и училището, морални теми, свързани с уважение към родителите и учителите. Едновременно с това всяка песен въвежда тема по математика.

„Най-скъпият плод“ е поставен за първи път на 29.09.1975 във ВИТИЗ от режисьорката Р. Арсениева, а по-късно е заснет и за телевизията. Тази детска опера представя първа глобална тема по математика с междупредметни връзки по

български език, родинознание, рисуване, пеене, трудово обучение и физкултура. В 1978 г. се разработват и заснемат телевизионните опери „Земята на децата“ (глобална тема – събиране и изваждане без преминаване на десетицата) и „Свят приказен“ (събиране и изваждане с преминаване на десетицата).

Либретата на детските опери се оформят като цветни книжки с илюстрации, които подпомагат обучението на децата по математика, четене и родинознание. Нотният текст е отпечатан с по-блед тон, а думите са отпечатани с едър шрифт изцяло, не на срички, за да насърчи четенето на цели думи и да се избегне сричкуването. Резултатите от усвояването на учебното съдържание са документирани и публикувани от д-р Георги Лозанов в списание „Сугестология и сугестопедия“ бр.3/ 1975г., в доклад пред експерти на ЮНЕСКО през 1978 г. както и от З. Даскалова в кандидатската ѝ дисертация през 1980 г.

В началото на седемдесетте години паралелно с детските опери се правят и други експерименти за подаване на увеличено учебно съдържание. Това са сеансите в курсовете по чужди езици в Института по Сугестология и с десетокласниците в 122 училище. Е първия вариант на концертен сеанс учебното съдържание се изчита два пъти. По време на първото изчитане се следва тристъпната интонация -средно силно, тихо, силно. Изчитането е без музикален фон. Учениците следят текста. По време на второто четене учениците не следят текста. Учебното съдържание се изчита на фона само на бавните части от (не цялостни) музикални произведения от предкласиката.

Наблюденията показват, че звуковият фон се характеризира от монотонност -от една страна гласът на преподавателя без музика, от друга

страна музикален фон, в който липсват контрасти в тоналността и темпото. Това води до твърде дълбока релаксация при някои ученици, дори до сън, или до незаинтересованост към преподаваното учебно съдържание.

Първоначално се провеждат експерименти с кратки рецитали, изпълнени от артист „на живо“, и художествени рецитали на фона на цели музикални произведения. Резултатите показват, че учебното съдържание се усвоява, а 27 от 30 ученика харесват да слушат класическа музика.

През 1971 г. д-р Лозанов успешно провежда експеримент в курс по френски за запаметяване на 1200 думи. Музикалният фон е Бранденбургските концерти на Й. С. Бах. От 1972 г. е експериментирана и въведена програма за пасивния сеанс, наречен концертен, която включва цялостни музикални произведения.

Експериментите показват, че по време на концертния сеанс се усвоява най-голямо количество материал без напрежение и умора. Затова е препоръчано намаляване на времето за дешифровка и насочване на усилията към създаване на сугестопедично изкуство.

От 1971 г. до 1975 г. са експериментирани различни варианти на музикални програми от цялостни музикални произведения в Института по Сугестология и 122 училище в обучението по чужди езици и други предмети. Всички варианти на музикалните програми по години са публикувани във втора част на Глобализирано художествено изграждане.

През 1975 г. се предлага нова музикална програма, която включва две части активен и пасивен концертен сеанс. Концертният сеанс се представя от преподавателите, а не от артисти, и

това изисква специална подготовка на преподавателите така че изчитането на текста да се превърне в цялостно музикално-литературно представяне. Активният сеанс – мелодрама -включва цялостни произведения от виенския класицизъм и от ранния и среден романтизъм. Обучаващите следят активно текста и си водят бележки. Пасивният сеанс -рецитал -включва цялостни произведения от предкласиката. Обучаемите не следят текста активно и книгите са затворени.

Подборът на произведенията е направен не само въз основа на художествената стойност на произведенията, а въз основа преди всичко на проведените експериментите, които показват кои произведения са предпоставка за създаване на концентрирана психорелаксация.

След отчитане на резултатите от музикалните експерименти, се предлага окончателна музикална програма в две части – активен и пасивен концертен сеанс. Макар изключително различни в музикално отношение и по начина на провеждане, двата сеанса никога не се разделят и се изчитат един след друг, без да се оставя някаква част за следващ ден. Двата сеанса са като части на едно цяло.

След въведението към новата глава/ сцена от сугестопедичния учебник започва активния концертен сеанс. В чуждоезиковите курсове курсистите получават превода и им се обяснява, че докато преподавателят чете, те следят текста и превода без да се опитват да запаметяват и слушат музиката. Преподавателят чете текста само на чуждия език.

Сугестопедичният учебник позволява учебното съдържание да се поднесе като смислово свързана единица. А тъй като в музикалната

програма са включени цялостни произведения, обединението между текст и музика наподобява литературно-музикално произведение. Точно това създава условия за концентративна психорелаксация.

По време на активния концертен сеанс, преподавателят е изправен, поведението му е тържествено като при концерт. Изчаква да прозвучи въведението и започва изчитането на текста със специфична интонация.

Преподавателят чете бавно и отчетливо, следвайки музикалната фраза. Започва на силно време и завършва с музикалната фраза, паузите в четенето съвпадат с паузите между отделните части на произведението. Гласът на преподавателя се присъединява към цялостното звучене като инструмент в оркестъра. Колкото по-близо е до характера на музиката, толкова четенето е по-запомнящо се, по-разнообразно, по-изненадващо, което улеснява и подпомага запомнянето и възпроизвеждането по-късно на прочетения текст.

Музикалните произведения за активния концертен сеанс са написани от Виенските класици – Хайдн, Моцарт и Бетовен и двама композитори романтици – Чайковски и Брамс. Включени са симфонии и инструментални концерти за различни инструменти. Произведенията предлагат голямо разнообразие от музикални теми и интонации, за разлика от предкласиката или бароковата музика. Общият дух е тържествен, жизнеутвърждаващ, за разлика от тъгата и меланхолията на романтизма. В постройката на музикалното произведение има цикличност. Например класическите симфониите следват сонатно-менуетната форма. Включват четири части, които са както следва:

първа част – активна, бърза, често с

маршов характер; бързо темпо

втора част – лирична, вгълбена; бавно темпо

трета част – грациозна, танцувална; умерено

бързо

четвърта част – тържествен финал; много

бързо

Тази повторяемост отразява златното сечение и това допълнително подпомага психо-хигиенния ефект на концертния сеанс.

След края на активния концертен сеанс се прави кратка пауза и следва пасивния сеанс.

Преподавателят сяда спокойно, но не отпуснато, и с поведението си внушава спокойствие у курсистите. Курсистите не следят текста, а само слушат, без да се опитват да запомнят или да разбират текста. Преподавателят чете меко, но с темпото на обикновена реч, с естествените за чуждия език сливания между думите. Има лек художествен елемент тъй като тембърът леко се променя според репликите на главните действащи лица.

Музиката при пасивния сеанс е главно фон, но се чува достатъчно ясно, като на концерт.

Музикалните произведения, включени в концертната програма за пасивния сеанс, са от предкласиката и бароковата музика, от композиторите Бах, Корели, Вивалди, Хендел, Куприн и Рамо. Музиката се отличава със своята строгост, вгълбеност и величаво спокойствие.

Концертният сеанс винаги е завършващата част от учебния ден. След края на концертния сеанс преподавателят се разделя с курсистите без да разисква въпроси, свързани с лексика, граматика или развитието на фабулата. По този начин въздействието на концертния сеанс не се прекъсва, а продължава дори, когато курсистите вече са напуснали сугестопедичната зала.

Първи сеанс

1.W. A. Mozart

1.1 Concerto for Violin and Orchestra in A Major No 5

Allegro aperto (9:35)

Adagio (11:05) Rondo

Tempo di Menuetto (9:50)

1.2 Symphony in A Major KV 201 (No 29)

Allegro moderato (8:40)

Andante (7:25)

Menuetto (3:50)

Allegro con spirito (5:40)

1.3 Symphony in G Minor KV 550 (No 40)

Molto allegro (8:10)

Andante (7:35)

Menuetto allegretto (4:47)

Allegro assai (4:50)

2. J. S. Bach

Fantasia for Organ in G Major BWV 572

Fantasia in C Minor BWV 562

Втори сеанс

1. J. Haydn

1.1. Concerto No 1 in C Major for Violin and Orchestra

Allegro moderato (9:30)

Adagio (4:10)

Finale (4:10)

1.2. Concerto No 2 in G Major for Violin and
Orchestra

Allegro moderato (8:35)

Adagio (7:05)

Allegro (3:45)

2. J. S. Bach

Prelude and Fugue in G Major BWV 541

Dogmatic Chorales

Трети сеанс

1.W. A. Mozart

1.1. Symphony in D Major Haffner KV 385

Allegro con spirito (4:55)

Andante (4:30)

Menuetto (3:30)

Finale presto (3:55)

1.2. Symphony in D Major Prague KV 504

Adagio-allegro (11:55)

Andante (8:50)

Finale presto (6:00)

2. G. F. Handel

Concerto for Organ and Orchestra in B-flat
Major, Op. 7, No 6

Четвърти сеанс

1. J. Haydn

1.1. Symphony in C Major No 101 L'Horloge

Presto (8:00)

Andante (8:00)

Allegro (4:00)

Vivace (4:00)

1.2. Symphony in G Major No 94

Adagio cantabile. Vivace assai (12:00)

Andante (7:00)

Menuetto. Allegro molto (4:00)

2. A. Corelli

Concerti Grossi, Op. 6, Nos. 4, 10, 11, 12

Пети сеанс

1.L. van Beethoven

1.1. Concerto for Piano and Orchestra No 5 in B-flat
Major, Op. 73

Allegro (19:30)

Adagio un poco mosso (8:00)

Rondo. Allegro (10:40)

2. A. Vivaldi

Five Concertos for flute and chamber orchestra

Шести сеанс

1. L. van Beethoven

1.1. Concerto for Violin and Orchestra in D Major, Op. 61

Allegro ma non troppo (24:30)

Larghetto (11:20)

Rondo. Allegro (9:30)

2. A. Corelli

Concerti Grossi, Op. 6, Nos. 2, 8, 5, 9

Седми сеанс

1. P. I. Tchaikovsky

1.1. Concerto No 1 in B-flat Minor for Piano and Orchestra

Allegro non troppo e molto maestoso Allegro con spirito (21:50)

Andantino semplice Allegro con fuoco (15:15)

2. G. F. Handel

Wassermusik

Осми сеанс

1. J. Brahms

1.1. Concerto for Violin and Orchestra in D Major, Op. 77

Allegro non troppo (22:05)

Adagio (9:25)

Allegro giocoso, ma non troppo vivace (8:05)

2. F. Couperin

Sonatas for Harpsichord: Le Parnasse (Apotheosis of Corelli)

L'Astree

J. F. Rameau

Concert Pieces for Harpsichord Pieces de clavecin No 1 and No 5

Девети сеанс

1. P. I. Tchaikovsky

1.1. Concerto for Violin and Orchestra in D Major, Op. 35

Allegro moderato (22:00)

Canzonetta (7:00)

Finale. Allegro vivacissimo (10:00)

2. J. S. Bach

Dogmatic Chorales for Organ BWV 680-689

Fugue in E-flat Major BWV 552

Десети сеанс

1. W. A. Mozart

1.1. Concerto for Piano and Orchestra No 18 in B-flat Major KV 456

Allegro vivace (11:55)

Andante un poco sostenuto (10:10)

Allegro vivace (7:35)

1.2. Concerto for Piano and Orchestra in A Major No 23 KV 488

Allegro (11:00)

Adagio (7:05)

Allegro assai (8:05)

2. A. Vivaldi

The Four Seasons, Op. 8

Spring

Summer

Autumn

Winter

Концертният сеанс в сугестопедичното обучение е съобразен с възрастовите особености на обучаемите.

За децата от начална степен на обучение чуждоезиковото обучение започва с две сугестопедични пиеси „Приятели“ и „Къде са Хорс и Дог?“ Концертен сеанс по подобие на концертния сеанс при възрастните е предвиден от втори клас.

По време на активния концерт сеанс преподавателят чете на фона на първа и втора

част (ако е необходимо) от музикалното произведение. Преподавателят чете текста само на чуждия език, а децата следят текста на чуждия език в своите книжки. Темпото е съобразено с уменията на децата за да могат да четат без напрежение.

Активният сеанс е последван от псевдопасивен концертен сеанс. Преподавателят изчита текста на чуждия език на останалата част от същото музикално произведение от активния концертен сеанс. Децата рисуват като имат свобода да изберат темата на своята рисунка. Рисунките се използват в разработките и се прави изложба.

Четенето при концертния сеанс следва характера на музикалното произведение, но е по-меко и с неголеми контрасти в интонацията.

Музикалната програма за концертните сеанси за деца е различна от музикалната програма за възрастните. Публикувана е в Сугестопедично практическо ръководство за преподаватели по чужди езици.

Музикална програма за обучението по чужди езици за сугестопедичните училища

A. Vivaldi
The Four Seasons, Op. 8
Spring
Summer
Autumn
Winter

G. F. Handel
Wassermusik

Leopold Mozart
Toy Symphony

Peasant Wedding
Musical sleigh ride

J. Haydn
Symphony in C Major No 101 L'Horloge
Symphony in G Major No 82, „L'Ours“

W. A. Mozart
Concerto for Violin and Orchestra in A Major No 5 (Turkish)
Little Night Music
Concerto for Piano and Orchestra in A Major

L. van Beethoven
Romance for Violin and Orchestra in D Major
Concerto for Piano and Orchestra No 1 in C Major

P. I. Tchaikovsky
Concerto for Violin and Orchestra in D Major
The Seasons - 12 pieces

Използването на класическата музика не се ограничава до времето, отделено за концертния сеанс. В сугестопедичното училище в часовете по четене, писане и математика музикалната програма се осъществява поне два пъти седмично, когато има възможност да се изслуша поне една част от музикалното произведение. Музикалното произведение се слуша докато учителят чете текст, докато учениците пишат самостоятелно или решават математически задачи. При следващо четене се слуша следващата част от започнатото музикално произведение докато се изслуша цялото произведение. Когато учителят чете или разказва, гласът му следва меко музикалните интонации, което напомня на изчитането на концертния сеанс на деца.

Авторът и заглавието на произведението се споменават между другото, без да се привлича

внимание и не се прави анализ на музикалното произведение.

В исторически план музикалната програма за концертните сеанси е съставена и експериментирана преди написването на сугестопедичните учебници за курсовете по чужди езици. Първите написани сугестопедични учебници да “Красива и древна“ (Е.Гатева, 1974) по италиански език и по испански език “Едно пътуване“ (Е.Гатева, 1979). Въпреки това при внимателен прочит може да се проследи връзка между дължината на музикалната фраза и дължината на реда в сугестопедичния учебник, както и биха могли да се направят някои тематични препратки между музикалните произведения и сюжетната линия. Особено благодатен за такова изследване се оказва сугестопедичният учебник The Return, върху който се изгражда основния курс по английски за възрастни.

Изследване за тематичната хармония между „The Return“ и музикалната програма за концертния сеанс служи в много по-голяма степен на преподавателя. За да се постигне ефектът на концентративна психорелаксация и да се улесни запомнянето, е необходимо преподавателят да чете максимално близо до музикалната тема, за което е необходимо добро познаване на произведението.

От друга страна, макар да не е необходимо курсистите да познават музикалната история за да се възползват от ефекта на музиката, някои препратки към историческия момент, в който е създадено дадено произведение, или кратка биографична информация за композитора, биха могли да предизвикат интерес към музикалното изкуство или да създадат по-пълнокръвна образна картина.

От изключително значение е и факта, че имената на композиторите, включени в концертната програма, се свързват с престиж. Един от най-мощните фактори на внушението е авторитета. Възприемчивостта се повишава и анти-сугестивните бариери се преодоляват с много по-голяма лекота, когато информацията постъпва от авторитетен източник. Ето защо препратки между музикалните произведения и сугестопедичния учебник биха могли да са изключително полезни за целите на сугестопедичното обучение.

Тъй като прочитането на активния концертен сеанс е по-специфично, тук са разгледани музикалните произведения, включени в тази програма, но това по-никакъв начин не омаловажава значението на пасивния концертен сеанс. Разгледан е сугестопедичният учебник The Return тъй като това е учебното съдържание, включено в основния курс на сугестопедичното обучение по английски език за възрастни.

Първи сеанс

Първи сеанс е от изключително значение не само защото представя героите от сугестопедичния учебник The Return, а защото прави курсистите съпричастни с тайнството в сугестопедичното обучение - „концертен сеанс“.

Въведението към сугестопедичния учебник The Return ни запознава с десет колоритни личности – Мис Нийдъм, Доли, Питър, Мистър Маск, семейство Мери и техните четири деца като всеки един е специфичен и сложен образ. Напрежение, нетърпение, любопитство и трепет са емоциите. Пътуването до Лондон, за което се подготвят героите, по-късно ще се окаже, че е пътуване към себе си (така както и сугестопедичният курс се превръща в пътуване към себе си както за преподавателя така и за

курсистите.)

В този момент получаваме мощна музикална подкрепа от гениалната музика на Моцарт. Диригентът Ленард Бърнщайн казва за Моцарт:

„Моцарт обединява спокойствие, меланхолия и трагична интензивност в една велика лирична импровизация. Над всичко това се носи духът на Моцарт – духът на състраданието, на универсалната любов, дори на страданието, дух, който няма възраст и принадлежи на всички векове.“

В музикалната програма за първи концерт са включени три произведения на Моцарт – Концерт за цигулка и оркестър в Ла мажор N 5, Симфония в Ла мажор (N 29) и Симфония в Сол Минор (N 40).

Концертът за цигулка също е наричан Турски. Той е представен през Коледния сезон на 1775 в Залцбург. Следва класическата форма от три части: бърза, бавна, бърза. Първата част *allegro aperto*, по-често срещана в опери отколкото в инструментални концерти, подсказва, че трябва да се свири величествено и внушително. За оперите император Йозеф Втори казва на Моцарт: „Твърде хубава за нашите уши и изключително много ноти, мили Моцарт.“ А отговорът на Моцарт е: „Точно толкова ноти, колкото са необходими, Ваше Величество.“ Втората част е нежно адажио, когато цигулката излиза на преден план, а оркестърът е само фон. Следва трета бърза част рондо-менуе, в което звучи т.нар. турска музика (от тук и името на концерта)-музиката не е с турски произход, а основната тема е прекъсната от необичайни инструменти като пиколо, цимбали, триангели и басов барабан.

Симфония в Ла мажор (N 29) е завършена през 1774 г. Тя стъпва на класическите традиции на Хайдн, но музикалните диалози между цигулките и дървените духови инструменти създават многопластовост и рисуват картини.

Симфония в Сол Минор (N 40) е една от последните три симфонии, написана от Моцарт за по-малко от три месеца. Това, което е впечатляващо, е че те са написани като на един дъх. Музикалните историци, изучавали оригиналните партитури откриват, че те са написани без поправки и бележки, сякаш музиката е звучала в главата на Моцарт. Това е нетипично за неговото по-ранно творчество, където той работи продължително и прецизно върху партитурите с много бележки и пренаписвания на отделни тактове. Нетипично за внушителна творба като симфонията, Моцарт пише своята 40 симфония за малък оркестър, без тимпани и тромпети, и в минор – сякаш да изрази обезсърчението от неприемането на неговата музика.

Тези три произведения на Моцарт илюстрират неговият жизнен път, започнал като дете -чудо, преминал през бурни младежки години на творчество и концертиране и самотен край, неразбран от съвременниците си.

Поетичният цитат, с който започва сугестопедичният учебник *The Return* е от комедията на Шекспир *Както ви харесва*:

All the world's a stage,
And all the men and women merely players;
They have their exits and their entrances;
And one man in his time plays many parts...

Този монолог е известен като *The Seven Ages of Man* (Седемте възрасти на човека) и в рамките

на няколко стиха представя целия жизнен цикъл на човека.

Втори сеанс

Първа глава от сугестопедичния учебник „The Return“ е обгърната с тайнственост. Мис Нийдъм разказва за живота на своята баба, но този разказ предизвиква повече въпроси и не дава много отговори. Пристигането в Лондон е обгърнато в розова мъгла, която обвива и странната личност на Мистър Маск, непознатия спътник от самолета и в края на първа глава оставяме Мис Нийдъм в прегръдката на съня.

По някакъв странен начин и произведенията, включени в музикалната програма за втори сеанс предизвикват догадки. Това са Концерт за цигулка N 1 в до мажор и Концерт за цигулка N 2 в сол мажор на Йозеф Хайдн. За първия концерт се знае, че е написан през 1765 година за изтъкнатия италиански цигулар Луиджи Томазини. Вторият концерт е бил изгубен за дълго и няма яснота за времето, когато е бил написан. Дори се твърди, че тъй като самият Хайдн е бил блестящ цигулар, той е написал този концерт за себе си. И двата концерта за цигулка, Хайдн пише в типичната за класицизма форма от три части като първата и третата са бързи, ритмични и тържествени, а втората е бавна, грациозна и мелодична. Всъщност това схематично представяне на цигулковите концерт съвсем не може да предаде величието на творбите на Хайдн, изпъстрени с много различни настроения, диалози между музикалните инструменти, песенен характер на цигулковото соло. Цялостното усещане е грандиозно, внушително, вихрено – лека препратка към това, което очаква Мис Нийдъм в Лондон.

Трети сеанс

Втора глава от сугестопедичния учебник „The

Return“ започва да внася яснота по отношение на тайните от първа глава с едно дълго писмо до Мис Нийдъм, написано от Мистър Маск. Но това вместо да успокои Мис Нийдъм разбужда нейния непокорен дух и тя решава, че не иска да се подчинява и с младежка дързост бързо решава сама да изследва Лондон и да чертае своя път. И там, на легендарната улица Странд, Мис Нийдъм среща своята сродна душа – Доли.

Концертната програма включва Симфония в ре мажор „Хафнер“ и Симфония в ре мажор „Пражка“.

Симфония „Хафнер“ носи дух на празнична тържественост и зареждащ отимизъм. Моцарт пише Симфония „Хафнер“ след успеха на операта „Отвлечане от Сарая“. Неслучайно в четвърта част се чуват интонации от прочутата ария на Осмин „О, как ще тържествувам“. По същото време Моцарт се жени за своята любима Констанца, въпреки неодобрението на двете семейства и му предстои да заживее с нея в нов дом. Той пише симфонията по поръчка по повод удостояването с благородническа титла на Зигмунд Хафнер младши. Дватамата с Моцарт са връстници и добри приятели. Симфония „Хафнер“ звучи бодро, тържествено, но едновременно с това лирично и песенно. Различни музикални интонации се редуват през четирите части -силна динамика, когато свирят всички инструменти, последвани от тиха динамика, в която се чува само цигулката. Финалът е бързо темпо, което според Моцарт, „трябва да е толкова бързо, колкото е възможно“.

Симфония в Ре мажор „Пражка“, както показва заглавието ѝ, е посветена на Прага и нейните жители. Това е първата симфония на Моцарт, в която той се отклонява от традицията, установена от Хайдн и липсва третата част

-менует. Моцарт пише „Пражка“ симфония между оперите „Сватбата на Фигаро“ и „Дон Жуан“ и теми от двете опери, можем да проследим и в симфонията. Началната тема в първата част звучи неспокойно и напрегнато, нетипично алегро се изпълнява в нисък щрайх. (Мис Нийдъм започва самотната си разходка по улиците на Лондон.) Бавната тема също е наситена с вътрешно неспокойствие заради диалога между щрайха и дървените инструменти. Финалът отново звучи оптимистично напомняйки за операта „Сватбата на Фигаро“.

А Мис Нийдъм е срещнала една от най-важните за нея личности Доли и двете възнамеряват да празнуват началото на тяхното приятелство.

Четвърти сеанс

Трета глава от сугестопедичния учебник „The Return“ ни среща за първи път отблизо с Питър, което означава, че трябва да сме готови за изненади. Мис Нийдъм и Доли, вече добри приятелки, се разхождат заедно в Лондон. Доли увлекателно разказва за развитието на града през вековете, за отличителни исторически сгради, които крият символика и тайни, за изтъкнати личности, за впечатляващото откриване на Парламента.

Това пътуване във времето е придружено от две симфонии на Хайдн, които са от така наречените „Лондонски симфонии“, създадени по време на престоя на Хайдн в Лондон. Първата е симфония в Ре мажор N 101, известна като „L'Horloge“ или „Часовникът“. Премиерата е била на 3 март 1794 в залата Hanover Square Rooms или Концертната зала на Кралицата. Симфонията е получила това название заради подобния на тиктакане ритъм във втората част – тя е ритмична и скоклива като тиктакането на Биг Бен или като тропането на

копитата на кралските коне, които отвеждат кралската каляска към сградата на Парламента.

Втората симфония, включена в концертната програма на Четвърти сеанс отново е от Лондонските симфонии на Хайдн – Симфония в Сол мажор N 94 „Симфония с изненади“ или „Симфония с тимпани“. За Хайдн се казва, че обичал да се шегува и точно с тази симфония той поднася изненади. Майстор на класическата симфония, Хайдн развива музикалната тема в четири части – първата е бърза и жизнерадостна, втората – бавна и дълга, третата – танцувална, четвъртата – отново бърза и жизнерадостна. Изненадата с тимпани е точно по време на втората част, бавната и нежна музика е звънливо прекъсната няколко пъти. Точно както разходката на Мис Нийдъм и Доли е прекъсната от неочакваната поява на Питър на улицата, на Ъгъла на Поетите в Абатството в Уестминстър или в ресторанта.

Пети сеанс

В четвърта част от сугестопедичния учебник „The Return“ отношенията между Доли, Мис Нийдъм и Питър претърпяват интересен обрат след срещата с един истински рицар на духа Сър Джефри. Поглеждаме назад към миналото, към младостта на Сър Джефри и познанството му с бабата на Мис Нийдъм, научаваме за неочаквани познанства, чуваме разкази за добродетелни и благородни хора, вдъхновяваме се от Шекспир. Любопитство, боязън, несигурност, любовен трепет – емоциите са сменят и ни заливат като вълни на океан.

И точно този океан от мисли, чувства и емоции е съпроводен от един музикален океан – музиката на Бетовен.

За Бетовен Ромен Ролан казва:

„Бетовен е мъжественият скулптор, който 'укротява магията и я вае в ръцете си, майстор-строител, чиято работилница е Природата. Този, който разбира борбите на духа, осветени от победата на Ероика и Апасионата, е поразен не от огромните армии, от вълните-звуци, от бурно настъпващите маси, които нападат, а от ръководещия дух, от властващия разум,“

Ромен Ролан (Музикален анализ, стр.75-76)

Концертната програма за пети сеанс е концерт за пиано N 5. Написан по време на Наполеоновите войни, когато Виена е опожарена и разрушена, и принудена да се предаде, концертът носи името „Императорски“. Музикалната тема от първата част е величествена в си бемол мажор, внушава възторг и преклонение пред героизма. Втората тема, обаче в си минор, носи усещане за вгълбеност и съзерцание, както настроението на сър Джефри, който се връща в спомените си към младостта си, когато се е познавал с бабата на Мис Нийдъм. Главната тема на финала е празнична и тържествена, в която пианото е едновременно съперник и партньор на оркестъра. Концертът на Бетовен е бунтовен, неспокоен и романтичен, съчетавайки в себе си формата и героизма на класицизма с индивидуалността и колорита на романтизма.

Шести сеанс

Пета глава от сугестопедичния учебник „The Return“ ни среща с някак успокоена Мис Нийдъм. Нейната раздражителност и нетърпение от първа и втора глава вече са отстъпили пред изтънченост на маниерите и уважение към Питър и Сър Джефри. Дори Мистър Маск става по-приемлив, дори интересен за нея.

Тази променена Мис Нийдъм продължава съпроводена от Концерт за цигулка в ре мажор на Бетовен. За този фин концерт Светлана

Захариева пише в Музикален анализ (стр. 78):

„Жизнерадостната енергия, опората на народно-битовите източници, красотата и стройността на формата правят концерта за цигулка образец за виенски класически стил и същевременно класически в широк смисъл на думата – като връх на ненадминато композиционно майсторство, на вдъхновение и величие, на изящество и блясък.“

Бетовен създава концертът за известния цигулар, композитор и диригент на виенския „Theater die Wien“ Франц Йозеф Клемент през 1806 година за неговия бенефисен концерт. Концертът за цигулка е един от шедеврите на произведенията за цигулка. Той е написан в зрелия период на Бетовен. Съчетава в себе си радост и героичност, изразени чрез диалози между различните инструменти, темите в различните части преливат от мажор в минор и отново в мажор, като финалът се изгражда върху селския танц лендлер. Написан по всички правила на Виенския класицизъм, концертът за цигулка се развива логично, композицията е прецизна с ярки музикални акценти и резултатът е съвършенство.

Седми концерт

Шеста глава ни отвежда в къщата на семейство Мери под съпровода на Концерт за пиано N 1 на Чайковски. Много асоциации и препратки свързват музикалните теми с развитието на героите от сугестопедичния учебник „The Return“. Мис Нийдъм е елегантна млада дама, която общува с приятелите на баба си и като че ли започва да разбира и чувства близка своята съдържана и студена баба. Дори дръзката и непокорна Доли пристъпва прага с кротост и почит. Мисис Мери изразява надежда да види Доли в балета на Чайковски „Лебедово езеро“, а

Мистър Мери разказва на Доли за красив етнографски албум с носии.

Главната тема в първата част на Концерта за пиано се свързва с украинска народна песен. Тя звучи оживено, задъхано, но и едновременно с това тържествено и величествено. Докато разглежда дома на семейство Мери, Мис Нийдъм с изненада открива, че биолог е почитател на изкуството. Образът на Мисис Мери носи новаторството на науката Сугестология – обединение на наука и изкуство. Именно Мисис Мери по-късно става ментор на вечно търсещата и неуморна за знания Мис Нийдъм.

Концертът за пиано N1 в си бемол минор има трудно начало в родината на Чайковски, но е горещо приет в САЩ. Написан в младежките му години между ноември 1874 и февруари 1875, той носи със себе си блясък, оптимизъм и възторг от живота. Народната музика присъства в цялото произведение като внася възторг в първата част, който преминава в нежна, почти приспивна песен във втората и завършва с младежко веселие в третата. (Точно когато веселите братя Мери се появяват на сцената.) През целия концерт пианото изпълнява развълнувана, вихрена мелодия, придружена от спокойна и уравновесена тема на оркестъра. Концертът за пиано на Чайковски е изключителен образец на романтизма, който утвърждава личността на автора, но и приобщава творчеството на една нация с голямата световна култура. Чайковски избира да дирижира този концерт и Шеста симфония, когато се разделя с публиката при откриването на Карнеги Хол в Ню Йорк през 1891 г.

Осми сеанс

В седма глава се случва дългоочакваната среща

с веселите братя Мери. Неведнъж вниманието ни е насочено към братята Мери. Далеч преди срещата ни с тях вече знаем, че те са икономист и адвокат и членове на Парламента, добри спортисти, приятели и съученици с Питър и Мистър Маск, а Доли дори се изчервява, когато Питър споменава, че тя ги познава. Седма глава започва с духовити закачки между Мис Нийдъм и двамата братя и продължава с информация за забележителности в Лондон, кралското семейство, надникваме в професионалния живот на Кристофър Мери, като закачките и шегите между тримата продължават. В седма глава се срещаме с изведнъж пораснала Мис Нийдъм. Тя не отстъпва по находчивост, знания и бързина на реакцията на двамата братя, но едновременно с това изслушва с уважение това, което братята разказват и е благодарна за помощта.

По много подобен начин Концертът за цигулка на Брамс в ре мажор представя един равностоеен диалог между цигулката и оркестъра. Брамс си е поставил задача цигулката да звучи като оркестър и наистина го прави с акорди с тежка маршова стъпка, постоянна смяна на пулсацията от тривременна в двувременна, виртуозни пасажи, които дават плътност и интензивност на звученето. По подобен начин Мис Нийдъм е равностойна в разговорите с братята Мери.

От друга страна цигулката отстъпва във втората част. Дори изтъкнатият цигулар Пабло Сарасате отказва да изпълни творбата с мотива, че във втората част не може „да слуша, с цигулка в ръка, как обоят свири мелодията през цялото време“. Но Мис Нийдъм (точно както цигулката) е почтителна и внимателно изслушва братята Мери, но се завръща танцувално в третата част, а финалът е тържествуващ, ликуващ и кореспондира на изобилната информация за всички богатства на кралското семейство.

Девети сеанс

Докато четем осма глава изминаваме последната част от пътя до къщата на Мисис Нийдъм, тайнствената баба на Мис Нийдъм. Тръпнем в очакване и спираме точно пред желязната порта.

Точно такова радостно очакване и трепет е било чувството, с което Чайковски пише своя Концерт за цигулка и оркестър в ре мажор. По това време Чайковски излиза от дълбока душевна криза и живее и работи в швейцарския курорт Кларенс. Двете основни теми на първата част на цигулковия концерт се допълват като едната е енергична, а другата лирична и замечтана, втората част е кратка и протяжна, а третата завършва с празнично веселие, с тема, заимствана от фолклора. По подобен начин осма глава завършва с песен, която е химн на щата Кентъки, в която настроението е приповдигнато и весело.

Десети сеанс

В последната девета глава от сугестопедичния учебник „The Return“ Мис Нийдъм пристъпва в къщата на своята баба като в храм, смирено и с почит. В унисон с настроението звучи Концерт за пиано и оркестър N18 в Си бемол мажор на Моцарт. По време на целият концерт настроението е спокойно и безметежно, а контрастът е приглушен. Само финалът е подвижен и скоклив, макар и не много бърз, така както бързо и спонтанно Доли и Мис Нийдъм правят планове за своето общо бъдеще.

Доктор Гатева пише, че според Плутарх, Озирис, богът на богатата и символ на слънцето и плодородието на Нил, цивилизова света чрез пеенето и музиката. (Глобализирано художествено изграждане, стр. 91)

Така включването на музиката в сугестопедичното обучение превръща обучението не просто в усвояване на учебно съдържание, а в досег с гениални мислители и творци. Ефектът на симфоничния концерт не спира с отзвучаването на последните акорди. Ефектът продължава заради емоционалното преживяване и дори се обогатява с времето. По същия начин ефектът от сугестопедичното обучение продължава дълго след приключване на курса и приближава обучаемите и обучаващите до прекрасното и възвишеното.

Библиография

- Гатева, Е. Взаимодействие между говорните и музикалните интонации при усвояване на ново учебно съдържание, София 1985
- Гатева, Е. Глобализирано художествено изграждане на сугестопедичния учебен процес, София, 1982г.
- Гатева, Е. Контрастът в комуникацията и в учебния процес, сборник „Сугестология и обучение“ 1987, стр. 59-63
- Гатева, Е. Певческо поставяне на гласа на преподавателя и на обучаващите се, сборник „Сугестология и обучение“, 1987, стр. 49-52
- Гатева, Е. Преподаване на ново учебно съдържание чрез мелодрама и рецитал, сборник „Сугестология и обучение“, 1987, стр. 39-44
- Гросман, В. Първа книжка за музиката, София, 1978
- Лозанов, Г. Сугестология, София, 1971г.
- Лозанов, и Г. Гатева, Е. Сугестопедично практическо ръководство за преподаватели по чужди езици, София, 1981г.
- Лозанов, Г. Сугестопедия -десугестивно обучение, София, 2005 г.

Лозанов, Г. Същност, история и експериментални перспективи на сугестопедичната система при обучение по чужди езици, списание „Сугестология и сугестопедия“, бр. 1, 1975
Захаријева, С. Музикален анализ, София, 1983 г.
Gateva, E. Some difficult moments in the suggestopedic teaching of foreign languages , „International Scientific Conference on Suggestopedia“, 1990 , стр. 91-101
Lozanov G. Suggestopedia/ Reservopedia, Sofia 2009
<https://sofiaphilharmonic.com>